

En sandödlas på dejt

- **En diskursanalytisk undersökning av hur berättelser om djur är präglade av mänskliga föreställningar om genus och sexualitet**

Av: Elin Ingeson

Handledare: Jenny Sundén
Södertörns högskola | Institutionen för Kultur och lärande
Kandidatuppsats 15 hp
Genusvetenskap | Vårterminen 2019



Abstract/sammandrag

In this thesis I aim to examine the ways in which cultural beliefs and norms about gender and sexuality are shaped by discourses on animals and nature. I have done a participatory observation on two different guided tours of animals and analyze some information about the animals at a Swedish zoo. With a discourse analytical approach, I analyzed transcribed material from the guided tours of animals and information about animals from a gender and queer theoretical perspective, based on Judith Butler's understanding of the heterosexual matrix and her performativity theory. In my analysis, based on my chosen theoretical framework and with support of previous research, I have seen that the way people talk about animals is characterized by human notions of gender and sexuality.

In addition to human notions of gender and sexuality, I have seen human notions of ethnocentrism and the division of labor between male and female.

Furthermore, I have seen that some of these texts about animals challenge ideas about the division of labor in the home between male and female.

Keywords: Donna Haraway, kulturell bumerang, antropomorfism, biologins paradox edutainment, Judith Butler, den heterosexuella matrisen, performativitet, heteronormativitet

Innehållsförteckning

Inledning	4
Syfte och forskningsfrågor	5
Disposition	6
Tidigare Forskning	7
Feministiska studier av naturvetenskap	7
Medieforskning	9
Queera djurstudier	11
Teoretiskt ramverk	12
Genus och queerteori	12
Den heterosexuella matrisen - Kön, genus och begär	13
Performativitet	15
Metod och material	16
Material	16
Guidad tur 1	17
Guidad tur 2	17
Informationsskyltar	18
Insamlingsmetod - Deltagande observation	18
Analysmetod - Diskursanalys	20
Analys	22
Guidad tur 1	22
Guidad tur 2	23
Råttfamiljer – informationsskylt	24
Höna – informationsskylt	25
Vanlig padda, lövgroda och sandödlor – informationsskyltar	27
Resultat	33
Slutdiskussion	36
Källförteckning	37

Inledning

[J]ag har blivit mer vidsynt i min attityd gentemot homosexuella, men för mig kommer homosexualitet alltid att vara något onaturligt.¹ - Carola Häggkvist, Artist, 2001

Detta är ett utdrag från en intervju i Tidningen QX som ges ut av QX-förlag, som är ett förlag för hbtq-kultur. År 2001 gjorde tidningen en intervju med Carola Häggkvist. Ovanstående citat är ett utdrag från intervjun där hon bland annat kommenterar ett tidigare uttalande som hon tidigare fått kritik för då många funnit det homofobiskt. Carola Häggkvist är en svensk sångerska och låtskrivare som var och fortfarande är en stor förebild för vissa hbtq+-personer, och hennes schlager-musik har ofta förknippats med gaykultur. Häggkvist är även välkänd för sin kristna religiösa tillhörighet. I artikeln resonerar hon kring sin tro och homosexualitet. Till exempel pratar hon om att acceptans eller förståelse av homosexualitet skulle få henne att att förlora sin trovärdighet som kristen.

QX-förlag anordnar även en gala vid namn "QX-galan". En gala anordnad för hbtqia+-personer för att uppmärksamma och lyfta hbtqia+-personers kamp och rättigheter. År 2014 var artisten Måns Zelmerlöw programledare för galan. Senare medverkade Zelmerlöw i tv-programmet "Pluras kök" som sändes på tv4. Jag har plockat ut ett citat från programmet när Zelmerlöw, med andra artister och offentliga personer, konverserar kring sexualitet:

Jag tror att mannen föds med en automatisk dragningskraft till honan [...] det naturliga är ju att det är man och kvinna som gör barn ihop och därmed får hela arten att att fortplantas.² - Måns Zelmerlöw, Artist, 2014

Uttalandet fick Zelmerlöw mycket kritik för vilket han bemött och bett om ursäkt för. Han menar att han tycker att all kärlek är precis lika mycket värd, men att han i detta avsnitt talade om biologi och använde klumpiga ordval.

Ovanstående citat har olika klangbotten. Carola Häggkvist religion och Måns Zelmerlöw biologi/evolution. Men de säger ungefär samma sak: att det finns ett "naturligt" sätt som kön,

¹ Tidningen QX. "Carola talar ut om homosexualitet". Öhrman, Anders. Publicerad 2001-12-19. <https://www.qx.se/nyheter/1601/carola-talar-ut-om-homosexualitet/>. [Hämtad 2019-04-22]

² Youtube. "Måns Zelmerlöw: homosexualitet är en avvikelse. Aftonbladet TV. Publicerad 2014-03-22. "https://www.youtube.com/watch?v=YcHdSJtCWKQ. [Hämtad 2019-04-22].

genus och begär hänger samman på och att homosexualitet därmed är onaturligt. Oavsett årtal från dessa citat och oavsett avsikt med uttalandena finns ändå ett återkommande argument mot homosexualitet. Nämligen frågan om det är naturligt eller inte.

Länge har naturvetenskaplig forskning haft hög vetenskaplig status i att klarlägga vad som är naturligt respektive onaturligt med hänvisning till djurvärlden och natur. Banbrytande feministisk forskning har påvisat och argumenterat för att människans syn på djur och natur är forskning som inte går att betrakta objektiv. Tvärtom är den präglad av rådande samhällsstrukturer vilket gjort att människans syn på vad som är naturligt och inte, genomsyrat och genomsyrar studier vilka betraktas vara objektiva och som genererat allmängiltig forskning och kunskap.³ Då genusvetenskapen bland annat ämnar blottlägga normer om genus, kön och sexualitet som någonting socialt konstruerat blir feministiska studier av djur och natur en betydande faktor i att bryta ned föreställningen om vad som anses vara "naturlig sexualitet" samt "naturlig kropp eller kön", då detta är ett av de återkommande argumenten avseende legitimering av bland annat homo- eller transfobiska uttalanden.

Mitt intresse för det här ämnet ligger i att förstå på vilka sätt kulturella föreställningar och normer kring genus och sexualitet kan forma och formas av diskurser om djur och natur. Genom att göra en deltagande observation vid två guidade turer om djur på en svensk djurpark får jag möjligheten att undersöka det. Det blir ett viktigt genusvetenskapligt projekt i och med att djurparker dels erbjuder underhållning och dels ämnar bidra med information om djuren. Då informationen om djur på djurparker grundar sig i naturvetenskaplig forskning om djur och natur finner jag ett bra tillfälle att undersöka om, och i sådant fall hur, berättelser och diskurser om djur är präglade av mänskliga föreställningar om normer kring genus och sexualitet.

Syfte och forskningsfrågor

Det finns mycket forskning om att naturvetenskapliga studier om biologi i förhållande till djur och natur är något som ideligen nyttjas som argument avseende legitimering av diverse maktförhållanden och förtryck i världen. Detta görs på grund av att biologi och denna

³ Haraway, Donna. 2008 *Apor, cyborger och kvinnor: att återuppfinna naturen*. Översättning av Wiberg, Måns. Stockholm/Steag: Östling Bokförlag Symposion.

biologiska “fakta” har en allmängiltig spridd status om att vara objektiv vetenskap.⁴ Det här vill jag gärna beskriva som “så här är det”-argument som ofta mynnar ut i formuleringen “det ligger ju i människans natur att...”. Då forskning argumenterat och argumenterar för att människan har en förståelse om att djurens levnadssätt liknar människans, samt att det skulle vara det naturliga sättet för människan att leva⁵, blir mitt syfte med denna studie att undersöka om och i sådant fall på vilka sätt kulturella föreställningar och normer kring genus och sexualitet formar och formas av diskurser om djur och natur på en svensk djurpark. För att studera detta kommer jag under studiens gång att arbeta med följande frågeställningar till:

- Hur förklarar och berättar en svensk djurpark om djurens levnadssätt?
- Hur framställs hanar respektive honor på en svensk djurpark?
- På vilka sätt kan berättelser om djuren på en svensk djurpark bekräfta eller utmana mänskliga normer om genus och sexualitet?

Disposition

I kapitlet som följer kommer jag att gå igenom ett urval av tidigare forskning inom fältet feministiska kulturstudier av djur och natur. Jag kommer att redogöra för forskning som varit och är betydelsefull för fältet och hur min egen studie bidrar till forskningsfältet. Därefter kommer jag att gå igenom mitt material samt redogöra för mina metodologiska tillvägagångssätt vid insamling av material och vid analys. Vidare kommer jag i avsnittet “Teoretiskt ramverk” redogöra för mina teoretiska utgångspunkter i genus och queerteori utifrån Judith Butler. I analysen kommer jag att undersöka utdrag från mitt material vilka kommer att beskrivas och analyseras steg för steg. Därefter kommer en summering av resultat och avslutande diskussion att följa.

⁴ Ah-King, Malin. 2009a. Toy story – en vetenskaplig kritik av forskning om apors leksakspreferenser. *Tidskrift för genusvetenskap*, 2–3. s.47.

⁵ Ganetz, Hillevi. 2012. *Naturlikt: människor djur och växter i SVT:s naturmagasin*. Gidlunds förlag. s.71.

Tidigare forskning

Min studie rör sig inom fältet feministiska kulturstudier av djur och natur. Detta fält rymmer flera delfält och därför har jag gjort ett strategiskt urval av forskare med relevans för min studie. Jag har valt att redogöra för tidigare forskning inom delfälten feministiska studier av naturvetenskaplig forskning, medieforskning, samt queera djurstudier.

Feministiska studier av naturvetenskap

Feministiska forskare har bidragit med analyser för att förstå djur och natur annorlunda. En pionjär till denna typ av forskning är den feministiska vetenskapsteoretikern Donna Haraway som kommit med banbrytande analyser för att förstå djur och natur annorlunda. Hennes studier har öppnat många dörrar för feministiska kulturstudier av djur och natur. Hon har i sin forskning påvisat och argumenterat för att synen på den naturvetenskapliga forskningen om djur och natur som det till grunden naturliga inte går att betrakta objektiv. Tvärtom menar hon att den är präglad av rådande samhällsstrukturer vilket gjort att människans (forskares) syn på vad som är naturligt har genomsyrat och genomsyrar studier vilka betraktas vara objektiva och som genererat allmängiltig forskning och kunskap.⁶ Haraway menar att den naturvetenskapliga forskningen har haft stor inverkan på människors förståelse för bland annat "naturlig" respektive "onaturlig" sexualitet, vilka var och fortfarande är grundade på människans (forskares) föreställningar om sexualitet. Vidare menar hon att hon sett att dessa studier kom och kommit att användas i legitimerande syfte avseende det som kallats för sexuella sjukdomar, vilket homosexualitet tidigare ansågs vara. Man använde helt enkelt forskningen genom att hänvisa till den som det naturliga och helt oberoende och rena från kultur,⁷ som bland annat gjordes genom att förklara djurs beteenden i full likhet med hur människan beter sig.⁸

Då jag medverkat som observatör på två guidade turer som görs i informativt syfte är det av relevans att redogöra för studier av naturvetenskapliga diskurser, i och med att de guidade turerna ämnar att fungera som information om djuren, med grund i naturvetenskap.

⁶ Haraway, Donna. 2008 *Apor, cyborger och kvinnor: att återuppfinna naturen*. Översättning av Wiberg, Måns. Stockholm/Stehag: Östling Bokförlag Symposion.

⁷ Haraway, Donna. 2008 *Apor, cyborger och kvinnor: att återuppfinna naturen*. Översättning av Wiberg, Måns. Stockholm/Stehag: Östling Bokförlag Symposion. s. 23.

⁸ Ibid. s.28.

Evolutionsbiologen och genusforskaren Malin Ah-King påvisar i “Genusperspektiv på biologi” hur berättelser om djur ger sken av att återge fakta om människor. Detta kan uttryckas i berättelser om djur som innehåller normativa föreställningar om reproduktion, sexualitet, kön och tvåsamhet etc. En del av problematiken med detta visar Ah-King bland annat vara det berättelsen inte visar, som exempelvis andra möjliga förklaringar och berättelser om sexualiteter, umgänge samt andra beteenden som inte handlar om fortplantning.

Fortsättningsvis menar Ah-King att idéer om kön än idag syns i språket som forskare använder. Hon ger exempel på biologerna Kristina Karlsson Green och Josefin Madjidians forskning om huruvida hanar och honor beskrivs olika i studier om sexuell konflikt. I denna typ av studier⁹ påvisar de att hanar och honor ofta talas om i skild terminologi där mönster av att beskriva hanar som aktiva och honor som tillåtande eller accepterade kontinuerligt förekommer.¹⁰ Trots att biologer har kunskap om att det i djurvärlden praktiseras “könsöverskridanden och samkönade sexuella praktiker bland djur”¹¹, menar Ah-King att biologer fortfarande utgår från föreställningar om vad som anses vara ett normalt uppträdande i den binära uppdelningen mellan hanar och honor. Inom biologin kommer det alltid upptäckas nya normbrytande företeelser, men att man ändå fortsätter förklara djurs beteenden på ett binärt vis och vad som anses vara könsöverskridanden eller samkönade sexuella praktiker inom biologin benämns som “alternativa parningsstrategier”.¹² Ah-King tar biologen Bruce Bagemihls forskning som exempel för att visa på den stora spridningen av det den mänskliga världen anser vara icke-normativa företeelser vad gäller genus och sexualitet. Bagemihl visade i sin forskning på en spridning av samkönat sex hos djur bland 1500 arter. Han har även tittat på hur samkönat sex av forskare har förklarats vara någonting avvikande och att många av dessa upptäckter inte ens redovisats av forskare.¹³ Det är just detta Ah-King menar är biologins paradox, trots att det bevisligen finns en enorm variation vad gäller könsöverskridande beteenden samt sexuella praktiker hos djur, förklaras de antingen som någonting avvikande, eller så redovisas det inte allt.¹⁴

⁹ Ah-King, Malin. 2012. Genusperspektiv på biologi. Sverige. Högskoleverket. s. 36.

¹⁰ Ibid s.37.

¹¹ Ah-King, Malin. 2011. Biologins paradox: föränderliga kön och rigida normer. Lambda Nordica 4: s. 29.

¹² Ibid. s.29.

¹³ Bagemihl, Bruce 1999. Biological Exuberance: Animal Homosexuality and Natural Diversity. London: Profile Books.

¹⁴ Ah-King 2011, s. 29.

Medieforskning

Ett för mig relevant forskningsområde är medieforskning där populärvetenskapliga diskurser om natur har studerats. Detta på grund av att jag studerar just berättelser om djur.

Medieforskaren Hillevi Ganetz studerar naturfilmer och deras narrativa och diskursiva struktur. I boken *Naturlikt* utforskar hon fördelning av natur, djur och kultur och argumenterar för att mänskliga tolkningar av naturen kulturaliserar den.¹⁵ Hon menar att just denna kulturalisering av naturen inte framkommer i naturprogram och beskriver vidare att naturfilmen istället avbildar natur, som om den vore helt naturlig. Ganetz menar att detta är en konvention som betyder att naturfilmer ämnar ge allmängiltig information om djur och natur, som något som inte är beroende av kultur. Problematiken med detta blir enligt Ganetz att naturfilmer ger sken av att ge tittaren objektiv och riktig kunskap om djur och natur (detta är konventionen) när dessa naturfilmer istället är präglade av människans system av idéer och åskådningar avseende genus, sexualitet, rasifiering, klass etc. Men på grund av konventionen så ställer vi oss inte kritiska till de representationer av djur och natur som anträffas.

Då mitt syfte är att undersöka hur människors föreställningar om genus och sexualitet kan forma berättelser om djur, behöver jag ha en förståelse för hur det kan fungera. Ganetz redogör för begreppet “kulturell bumerang” som blir aktuellt för min studie och jag har valt att utgå ifrån Ganetz definition och förståelse av begreppet. Hon beskriver begreppet kulturell bumerang på följande vis:

Först *kulturaliseras* alltså naturen i enlighet med mänskliga normer i filmerna, sedan används denna version av natur för att *naturalisera* samma normer. Denna process kan kallas för en *kulturell bumerang*, eftersom den både börjar och slutar i händerna på människan, efter en vid cirkel genom det som vi kallar “natur”.¹⁶

Kulturell bumerang innebär alltså att det som anses vara “naturligt” fastläggs av människan, vilket vidare tillämpas på själva naturen och i sin tur leder till att denna fabricerade föreställning av vad natur och naturlighet är, nyttjas i syfte för att argumentera för vad som i kontrast anses vara “onaturligt”. Detta synsätt kommer jag alltså att utgå ifrån vid analys av

¹⁵ Ganetz 2012, s.9.

¹⁶ Ganetz 2012, s. 10.

mitt material. Ett exempel på hur den kulturella bumerangen kan te sig är enligt Ganetz ett till exempel i argument mot homosexualitet. Ganetz har sett att djurs sexualitet och familjekonstruktioner är förklarade ur ett mänskligt synsätt på hur man förväntas leva, vilket kan fungera som ett argument mot andra sexualiteter eller familjekonstruktioner.¹⁷

Ett annat centralt begrepp för min studie är "antropomorfism". Antropomorfism betyder att man tillskriver icke-mänskliga ting mänskliga egenskaper och känslor. Då jag kommer att studera berättelser och texter om djur inspireras jag av Ganetz förklaring av antropomorfism och hur man tillskriver djur mänskliga egenskaper. Detta menar hon handlar om föreställningar som hör till den konstruerade bild av det som anses vara mänskligt. Detta uttrycks i form av att visa på djurs person och identitet, men visar inte på hur djuren faktiskt lever.¹⁸ Ganetz beskriver att antropomorfism i naturfilmer används för att ge tittarna något de kan identifiera sig med och därmed skapa en förståelse för vad som händer i filmen, hur djur uppträder och gör. Därför visar Ganetz på att tillskrivelser som "mamma" och "pappa" ges djur på grund av att människor ska förstå vad exempelvis två djur har för relation med ett mindre djur, även fast "mamma" och "pappa" inte är något som djur praktiserar. Trots att detta syftar på att ge människor en förståelse för djur och natur, har naturfilmer kommit att redogöra för människors beteende och levnadssätt med hänvisning till hur djur beter sig och lever. Vidare blir detta en fara då de människor som ser på naturfilmer ges en föreställning av att djurens levnadssätt liknar människans och att detta även kan fungera som en bild av det ideala sättet att leva på för människan. Detta kan i sin tur leda till att idén om djurs levnadssätt som samma slag som människans, kan komma att nyttjas som argument avseende vad som av människan kan betraktas som "onaturligt" mänskligt beteende, då djur inte gör så.¹⁹

Queera djurstudier

Då djurparker erbjuder djurturism är det relevant att redogöra för forskning om hur djurs beteenden förklaras på djurparker. Helena Pedersen, forskare inom kritiska djurstudier och kritisk djur-pedagogik, skriver i "Queerforskning och djurstudier: kreativa korsbefruktningar" om hur djurs beteenden förklaras ur ett mänskligt ideologiskt perspektiv som anknyter till vår

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid. s. 69.

¹⁹ Ganetz 2012, s.71.

samtida kontext. Hon tar upp Jane Desmonds forskning av djurturism och hennes analys om hur kategorisering av djur sker. Desmonds studie är framförallt gjord på späckhuggaruppvisningar på Sea World i San Diego. Här beskriver Pedersen hur Desmond sett att även djurparker använder sig av antropomorfism i dess shower.²⁰ Detta förklarar Pedersen är en show i utbildande och underhållande syfte som kallas för "edutainment"²¹ som marknadsförs i form av att locka med att träffa djuren på nära håll, och möta det som Pedersen beskriver vara "det vilda och exotiska". Pedersen menar att dessa shower som djurparker ger behandlar en normativ idé om att det är familjer som besöker djurparken och går på djurshower tillsammans. Djurparker marknadsför ofta sig själva riktat mot barn, då barn är den målgrupp som mest intresserar sig för djur och önskar skapa kontakt med djur och blir den mest betydande målgruppen då barnet anses vara "närmre naturen" i kontrast till övriga åskådaren.²² Vidare beskriver Pedersen att när det mänskliga barnet skapar ett känslomässigt band till de djurungar som finns på djurparken så befäster och idealiserar detta den normativa föreställningen om den heterosexuella kärnfamiljen.²³

Jag kommer att bygga vidare på den typ av forskning jag redogjort för i avsnittet "Queera djurstudier" där Pedersen dels skriver om hur man undervisar om djur för barn i skolan, dels djurturism och redogör för samt diskuterar Desmonds forskning av djurshower. Då jag studerar guidade turer om djur samt informationsskyltar om djur och hur dessa genuskodar djur ser jag mitt material likna konceptet "edutainment" vilket Pedersen redogjort för ovan. Detta på grund av att dessa turer och informationsskyltar ämnar vara intresseväckande och spännande, samtidigt som de ämnar bistå med kunskap om djuren. I och med detta blir Desmonds forskning om djurshower den min studie ligger närmast. Jag bygger vidare på denna typ av forskning och det som särskiljer min studie från hennes är att jag tillämpar perspektivet i en svensk kontext och på nytt material. Denna typ av forskning koncentrerar sig ofta på det mänskliga barnet som målgrupp vilket också särskiljer min studie från tidigare forskning då barn inte är mitt primära fokus, men likväl är den ena turen placerad på en del av djurparken specifikt ämnad för barn. Utifrån en föreställning om Sverige som ett öppet, liberalt och jämställt land blir det intressant och betydelsefullt att göra en studie på samma

²⁰ Desmond, Jane C. 1999. Staging tourism: bodies on display from Waikiki to Sea World. Chicago & London.

²¹ "Edutainment" är en sammansättning av de engelska orden "education" och "entertainment". Begreppet ämnar att förklara ett arrangemang vilket är tänkt att vara både informativ och underhållande.

²² Pedersen, Helena. 2011. Queerforskning och djurstudier: kreativa korsbefruktningar. Lambda Nordica, Vol. 16, nr. 4. s. 16.

²³ Ibid.

tema som Pedersen och Desmond för att undersöka huruvida en svensk kontext skiljer sig från exempelvis USA som inte besitter samma rykte om att vara öppet, liberalt och jämställt som Sverige.

Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för min studies vetenskapsteoretiska utgångspunkter. Jag kommer att börja med att introducera mitt valda teoretiska ramverk för att sedan redogöra för Butlers förståelse för den heterosexuella matrisen och vidare för hennes performativitetsteori. Då jag ämnar undersöka huruvida berättelser om djur är präglade av mänskliga föreställningar om genus och sexualitet lämpar sig genus och queerteori väl, då jag i enlighet med genus och queeteorins syfte vill undersöka normativa samt icke-normativa föreställningar. Jag utgår likt queeteorin från att genus och sexualitet är socialt konstruerat.

Genus och queerteori

Genus och queerteori är inte en helgjuten form av teori utan går istället att uppfattas som en teori med flera olika synsätt på samhälle och på individnivå. Det som förenar dessa olika synsätt är att de koncentrerar sig på att studera normativa föreställningar kontra vad som anses vara icke-normativt, med främsta fokus på genus och sexualitet, där studier av den normativa heterosexualiteten står i centrum. Det som skiljer queerteori från andra teoretiska perspektiv, och vad som gör den relevant för min studie, är synen på sexualitet och genus som något “kulturellt, socialt och historiskt skapat”²⁴. I och med detta studerar man hur heterosexualiteten som norm, samt normer för genus, vidmakthålls och verkar.

Judith Butler är en amerikansk filosof som är professor i retorik och är en av de mest betydelsefulla föregångare inom queerteori. Hon uppmärksammades internationellt när boken *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (“*Genustrubbel: Feminism och identitetens subversion*” översatt till svenska) släpptes 1990 där hon omintetgör distinktionen mellan kön och genus.

²⁴ Ambjörnsson, Fanny. *Vad är queer?*. Andra upplagan. Natur & Kultur. 2016.s. 47.

Den heterosexuella matrisen - Kön, genus och begär

Enligt Butler ämnar den heterosexuella matrisen fungera som en modell för att förstå orsaken till den etablerade föreställningen om att varje individ föds med ett så kallat "biologiskt kön"²⁵, det vill säga man eller kvinna. Det kön människan tillskrivs vid födsel ses vara det naturliga och det stabila. Denna binära uppdelning av "man" respektive "kvinna", ordnas inte bara utifrån kön, utan även i linje med genus och begär. "Kvinna" och "man" görs till motsatser av varandra och tillskrivs specifika egenskaper vilka blir antingen "manliga" eller "kvinnliga". Dessa binära motsatser kommer trots allt att förenas i det heterosexuella begäret. Av detta blir könet de genitalier du föds med och genus den kategori av man eller kvinna du tilldelas beroende på vilka dina genitalier är (som är genuskodade). Genus är också de egenskaper detta kommer med (maskulina respektive feminina egenskaper). Begäret menar Butler är begäret efter det motsatta könet, det heterosexuella begäret.²⁶

Det finns en etablerad distinktion mellan kön och genus vilket Butler menar från början myntades på grund av viljan att problematisera det hon beskriver som formeln "biologin-är-ödet"²⁷. Denna formel menar hon används i syfte att argumentera för att genus förvisso är präglad av diverse samhällsstrukturer, men att det ändå endast existerar två biologiska kön. Som svar på detta formulerar Butler följande:

[F]öljaktligen är genus varken orsakat av könet eller så orubbligt som könet förefaller. Subjektets enhet kan alltså bestridas redan utifrån den distinktion som låter genus vara en mångfaldig tolkning av könet.²⁸

Här visar Butler på att det inte alls finns endast två biologiska kön som den etablerade föreställningen föreslår. Genusnormer härstammar inte heller från ett biologiskt kön och det finns heller inga egenskaper essentiella för ett specifikt kön. Jag förstår alltså genus likt Butler som endast en tolkning associerad med en viss fysik dit idéer om egenskaper tillskrivs beroende på just ens fysik. I kommande citat redogör hon för hur hon förstår

²⁵ Jag vill poängtera att "biologiskt kön" är ett exkluderande och problematiskt begrepp men vilket jag använder dels på grund av att begreppet används i samtlig litteratur, dels på grund av att jag under studiens gång ämnar problematisera den diskursiva innebörden av "biologiskt kön".

²⁶ Butler, Judith. 2007. *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Översättning Almqvist, Suzanne. Göteborg: Daidalos. s. 55, 56.

²⁷ Butler 2007, s. 55.

²⁸ Ibid.

ofullkomligheten i kopplingen mellan kön och genus, hur det kommer sig att genusnormen omöjlig kommer från något biologiskt kön.

Om genus är de kulturella betydelser som den könade kroppen antar, då kan ett genus på intet sätt sägas följa av ett kön. Om vi driver distinktionen mellan kön och genus till sin logiska spets tyder den på en fundamental diskontinuitet mellan könade kroppar och kulturellt konstruerade genus.²⁹

Enligt Butler är det alltså en brist i kopplingen mellan kön och genus. Det existerar heller inget sammanhang där dessa två blir sammankopplade med varandra på något enkelt sätt. Jag kommer utifrån detta tillämpa denna förståelse av kön och genus vid min analys av hur djur presenteras.

Vidare argumenterar hon för vad identitet betyder och varför det finns föreställningar om att identitet är någonting statiskt eller oföränderligt och hur detta i sin tur har betydelse för förståelsen av genusidentitet. Hon menar att identitet och genusidentitet inte är åtskilda fenomen, tvärtom, då människor endast blir begripliga i och med tillskrivelser av just genusidentitet.³⁰ I mitt fall blir det relevant att fokusera på precis genusidentitet då jag kommer undersöka berättelser om djur i relation till genus och sexualitet, och inte djurets faktiska identitet då det inte är möjligt för människan att studera eller förstå djurens tankeliv. Det är alltså vad det är som förknippas med att prata om hanar eller honor, det vill säga deras genus, som jag kommer att undersöka.

Vidare menar Butler att ens identitet bestäms utifrån genus, kön och sexualitet. Vad hon menar med begripliga genusidentiteter är de identiteter som bidrar till vidmakthållande av en samstämmighet och en oavbruten följd av "kön, genus, begär och sexuellt beteende".³¹ När denna samstämmighet bryts, som endast är möjlig i kontrast och i relation till existerande normer av kön, genus och begär blir den som gör det betraktad som avvikande och annorlunda. Den föreställning om att det finns två stabila kön menar hon kommer från de normer vilka bildar begripliga identiteter (i kontexten) genom mallen för samstämmiga genusnormer. Idén om ett heterosexuellt begär (utifrån en idé om en binär tvåkönsnorm) är

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid. s. 67.

³¹ Ibid. s. 68.

det begär som betraktas vara det "vanliga". Därmed blir heterosexualiteten det som förväntas av en människa, vilket bidrar till att föreställningar om vad som är maskulinitet och femininitet blir avgränsade, tydligt markerade och i kontrast till varandra. De normer som format den etablerade förståelsen om begripligt genus måste i sådant fall utgå från att det inte finns andra genusidentiteter, eller kanske snarare inte *bör* finnas då dessa individer inte räknas in i ekvationen av kön, genus och begär. Det innebär vidare att de identiteter som saknar ett begripligt genus blir förstådda som annorlundaheter vilka beskrivs som "utvecklingsfel" och "logiska omöjligheter"³². I och med detta belyser Butler att Foucault och Wittig, båda två, menar att det binära könssystemet helt skulle upphöra om heterosexualitetens dominans och norm skulle tillintetgöras. Butler diskuterar bland annat hur Wittig menar att föreställningen om en binär tvåkönsmodell existerar på grund av att den bistår och gynnar den heterosexuella ordningen och dess reproduktiva ändamål.³³

Performativitet

Föreställningar om könade egenskaper och identiteter ligger enligt Butler till grund för hur politik formas i samhället. Exempelvis vill den feministiska politiken ofta arbeta för "Kvinnors intresse", men huruvida identiteten "kvinna" skapas blir här en del av den performativa teorin. För vad är det som gör en specifik typ av fysik till "kvinna"? Då jag ämnar undersöka om och i sådant fall hur kulturella föreställningar och normer kring genus och sexualitet formar och formas av diskurser om djur och natur blir det av relevans att undersöka hur just kön, genus och begär/sexualitet görs. Då jag kommer studera och analysera berättelser och diskurser av detta, behöver jag undersöka om och i sådant fall hur detta görs genom språk. Visserligen går det att utföra performativa handlingar på flera vis, klassiskt genom exempelvis val av kläder, accessoarer och kroppsspråk, men också genom just språk. Performativitet innebär att en mening eller ett uttalande samtidigt som det artikuleras också skapar någonting. Det görs genom att kontinuerligt upprepa (språkliga) handlingar vilka är genuskodade. Detta här menar hon är något som tvingas på individen i och med de genusnormer som finns i diverse kontexter. Butlers performativitetsteori ämnar alltså sammanfattningsvis att förklara att genus är någonting som görs, och inte någonting en människa (eller djur) har eller är.³⁴

³² Ibid s. 69.

³³ Ibid s. 68, 69, 70 71.

³⁴ Ibid. s. 205-207.

Metod och material

I detta avsnitt kommer jag att redogöra för den metod jag använt mig av vid insamling av material samt mitt val av analysmetod. Jag kommer först gå igenom den insamlingsmetod jag valt för att ge en förståelse för metoden samt hur jag har använt metoden. I anslutning till delen för mitt metodologiska tillvägagångssätt vid insamling av material kommer jag att redogöra för mitt material där jag kommer leda läsaren genom mitt tillvägagångssätt vid insamling av mitt material. Vidare kommer jag inför teoriavsnittet att redogöra för min valda analysmetod och för att visa hur jag kommer att använda metoden inför nästkommande avsnitt.

Material

Jag har observerat två guidade turer på en svensk djurpark där djurvårdare pratar om djuren. Som komplement till detta har jag även valt ut vissa beskrivningar av djuren som står utanför deras inhägnad i informativt syfte. Jag lät djurvårdarna bära det inspelningsverktyg som jag fått låna till min studie runt halsen medan de pratade så att jag i efterhand skulle få möjlighet att ordentligt höra vad som sades för att kunna transkribera materialet och vidare analysera det.

För att garantera djurvårdarnas anonymitet har jag använt ett inspelningsverktyg specifikt ämnat för forskning/studier. Materialet kommer alltså inte kunna lagras någonstans, utan kommer raderas efter studien.

Jag tog kontakt med djurparken via mail och skrev att jag för närvarande skriver min C-uppsats i genusvetenskap om natur och kultur och att jag gärna ville göra en deltagande observation av en eller flera av deras guidade turer. Detta gick bra och jag blev informerad om vilka guidade turer de hade på våren samt att tidpunkten jag tänkt göra min deltagande observation var lågsäsong på djurparken, och att det kan vara väldigt lugnt. Detta såg jag inte som något problem på grund av att jag ville fokusera på det guiden sade. Jag informerade personen jag haft kontakt med om vilket datum jag önskade komma och vilka guidade turer jag önskade medverka på och guiderna blev informerade om att jag skulle komma dit i studiesyfte.

Guidad tur 1

Den första guidade turen jag var med och observerade handlade om ett speciellt djur utvalt för just den dagen. Turen ägde rum 2019-04-11 och pågick i cirka tio minuter. På den första turen var det två djurvårdare på plats varav den ena pratade om djuren, medan den andra höll i och visade dagens djur som just denna dag var en majsorm.

Den första turen jag var på beskrivs på djurparkens hemsida som barnens egna djurpark, det står till exempel att man kan lämna in sin napp i nappmaskinen. Det finns även en egen hemsida med spel i anknytning till just denna del av djurparken och det finns också en butik i området som på hemsidan beskrivs som en rar butik med ett sortiment för barn. Utifrån detta kan vi alltså härleda att den första guidade turen jag medverkade på är riktad till barn. På denna tur var det omkring tjugo åskådare, min upplevelse var att majoriteten av publiken bestod av relativt små barn med föräldrar.

Jag mottogs väl av djurvårdarna när jag kom. De berättade att innehållet på dessa guidade turer varierade mycket från dag till dag. Dels för att turen handlade om olika djur varje dag, vilket innebär att de presenterar ett nytt djur varje dag, men också beroende på antalet och åldern på åskådarna. Även om djurvårdaren som talade var van vid att prata om djuren inom en viss ram så kan mitt deltagande i publiken ha påverkan hur hen pratade, då min närvaro som observatör och inte minst inspelningsverktyget runt halsen med viss sannolikhet gjort djurvårdaren medveten om vad den sade etc. Framförallt på grund av att den guidade turens innehåll varierade.

Guidad tur 2

Den andra guidade turen handlade om knobbsälar. Där fick besökare vara med och titta när djurvårdaren matade sälarna samtidigt som hen berättade om sälarna. Denna tur ägde rum 2019-04-11 och pågick i cirka femton minuter. Den här gången var det en djurvårdare på plats som matade sälarna samtidigt som hen pratade. Denna tur var inte placerad i samma del av djurparken som den första guidade turen var och verkade därmed rikta sig mot en bredare publik än barn. Däremot är det vanliga att djurparker marknadsför sig själva gentemot barn, så visserligen är det diskuterbart vilka människor som besöker djurparken då det ofta är barn

som fascineras av djur. På denna tur var det även här omkring tjugo personer som medverkade. Min upplevelse var att majoriteten bestod av barn med föräldrar.

Jag mottogs väldigt väl och det kändes jättebra. Hen berättade att de nu under lågsäsong vanligtvis endast matar sälarna, och inte pratar, men att hen tänkt göra det nu på grund av min medverkan. På grund av att denna djurvårdare hade ett manus den alltid förhöll sig till kom min närvaro samt inspelningsverktyget runt djurvårdarens hals med största sannolikhet inte påverka det djurvårdaren berättade om djuren.

Informationsskyltar

Efter att de guidade turerna var slut fotade jag ett antal informationsskyltar placerade utanför djurens inhägnader. Jag fotograferade de som på något vis behandlade djurens levnadssätt, genus eller sexualitet.

Insamlingsmetod - Deltagande observation

Den metod jag använt mig av vad gäller insamling av material är en deltagande observation vilket innebär att jag har medverkat/varit närvarande i de sammanhang som jag studerat.³⁵ I detta fall har jag alltså varit åskådare till två stycken guidade turer på en svensk djurpark. Jag verkade även som observatör i form av att jag gick runt utanför diverse inhägnader med djur där det fanns skyltar med information om djuren och fotade dessa. Jag var även deltagare i observationen i och med min fysiska närvaro vilken djurvårdarna var informerade om.

Enligt Patrik Aspers kännetecknas en deltagande observation av att forskaren deltar i det fält den ämnar att studera. I hans bok *Etnografiska metoder* diskuterar han forskarens roll vid praktisering av deltagande observation. I de flesta fall menar Aspers att forskaren är med och skapar data i och med att denne ofta interagerar med de människor som studeras (beroende på hur observationen ter sig). I mitt fall ser jag visserligen inte att jag är med och skapar data, i och med att jag inte interagerar med djurvårdarna när de håller i de guidade turerna. Min tillämpning av metoden deltagande observation skiljer sig därför från den vanligaste form av deltagande observation, då jag istället har (som ovan redogjort för) fokuserat på vad det är

³⁵ Aspers, Patrik (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. 2. [uppdaterade och utökade] uppl. Malmö: Liber s. 109.

som sägs, då det är själva berättelserna jag studerar, men blir ändå deltagande på grund av min fysiska närvaro som forskare på djurparken.

För att göra en deltagande observation behöver man enligt Aspers ha en förståelse för det fältet man studerar för att det ska gå att göra en tolkning av vad som händer. Den kan innebära att man följer ett visst skeende från start till slut där man studerar vad som händer och vad som sägs.

Aspers menar att denna metod är bra på att tillgängliggöra empiriskt material samt ge forskaren förståelse för det fältet den rör sig i. I och med att forskarens kropp är deltagande blir den ett verktyg för insamling av information genom ens tolkningsprocesser. Att infinna sig på plats och uppleva det man studerar rekommenderas av Aspers då det ger forskaren en bra förståelse för fältet i och med att man då förstår vad det är som händer och i vilken kontext saker sker. Vidare kan man med denna förståelse skapa vetenskap genom ens insikt i fältet.

Aspers menar att forskarens deltagande i fältet är en av metodens främsta styrkor, men även en av dess svagheter. Som vilken människa som helst kommer också forskaren att tolka och tillskriva de den studerar mening, i och med att alla människor är präglade av sina erfarenheter, privilegier samt icke-privilegier. Det här innebär att forskarens situation kommer prägla tolkningsprocessen, vilket enligt Aspers går att betrakta som en av metodens svagheter³⁶

Deltagande observation kan även komma med många etiska dilemman på grund av den mellanmännsliga interaktionen. Aspers redogör för ett av dessa, vilket är att det finns en risk för att forskaren känner tacksamhetsskuld gentemot de personer den studerar för att de bjudit in en att medverka som observatör. Jag har under studiens gång upplevt viss tacksamhetsskuld till de djurvårdare jag studerade. Jag tror att detta beror på att jag läser just genusvetenskap, som ju ämnar belysa problematiska strukturer. Jag fick en känsla av att jag försökte "sätta dit dem" eller "avslöja dem" i hur de berättar om djur. Detta kände jag trots att jag inte skulle studera djurvårdarna som personer, utan enbart deras yttranden. Djurvårdarna

³⁶ Haraway Donna J. 1988. Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspectives, *Feminist Studies* 14 (3): s. 582.

var informerade om vad jag ville undersöka och vilket ämne jag studerar, men jag tror att deras vänliga mottagande och öppenhet fick mig att känna mig skamsen.

Det finns flera möjliga metodologiska tillvägagångssätt att tillämpa vid feministiska kulturstudier av natur och djur. Jag ser att exempelvis någon form av intervjumetodologi också hade kunnat lämpa sig väl avseende mitt syfte. Jag hade till exempel kunnat intervjua någon eller några som arbetade på djurparken. Jag hade även eventuellt kunnat intervjua personer alternativt haft en studiegrupp där jag ställt frågor eller låtit deltagarna diskutera djur och därmed fått möjlighet att analysera de diskurser om djur och natur som figurerat hos deltagarna. Jag hade också kunnat göra en studie av filmer om djur och natur.

Vad gäller just mitt metodologiska genomförande så ser jag att jag till exempel kunnat medverka på guidade turer under flera dagar, dels för att innehållet kunde variera från dag till dag på en av turerna, men även för att exempelvis undersöka eventuella mönster alternativt i syfte att samla på mig mer material. Nu i efterhand anser jag att mitt material är fullt tillräckligt, och att mitt valda metodologiska tillvägagångssätt går i fin linje med mitt syfte och mina frågeställningar.

Analysmetod - Diskursanalys

Det metodologiska tillvägagångssätt jag kommer att använda mig av för analys av mitt material är diskursanalys. Detta kommer jag göra med utgångspunkt i Kristina Boreus och hennes diskursanalytiska metoder. Diskursanalys kännetecknas av att lämpa sig väl vid undersökningar av dialoger, kulturliv och vid samhällsundersökningar. Den har också ett synsätt vilket ser språket som en betydelsefull funktion i hur världen konstrueras.

Metodologin bygger på strukturalistisk samt poststrukturalistisk språkfilosofi vilka menar att världen möjliggörs för människan via språket. Just genom språket bildas exempel från den mänskliga verkligheten. Dessa är inte bara exempel som reflekteras från den verkliga världen, utan är med och skapar den.³⁷ För att göra en diskursanalys behöver jag ha en definition av vad diskurs är som jag genomgående kommer att använda mig av. I "Texter i vardag och samhälle" beskriver och definierar Boreus begreppet "diskurs" på följande vis:

³⁷ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur. s. 5-14

“Diskurs” definieras på olika sätt i olika inriktningar men syftar aldrig på texten som sådan utan på praktiker och regler som har med textproduktion att göra, till exempel vad som tas för givet i ett visst sammanhang och vilka kategoriseringar som görs.³⁸

Utifrån Boreus definition förstår jag diskurs som ett sätt att prata om och begripliggöra världen, eller åtminstone bitar av den. Vad det är som reglerar och möjliggör en text och hur man förstår den, inte själva orden eller beteckningar som sådana. Vid analys av mitt material har jag framför allt undersökt förgivettaganden (vad som underförstås i texten), subjektspositioner samt utestängningsprocedurer. Undersökning av förgivettaganden innebär för Boreus att analysera det som författaren förutsätter att läsaren redan vet och har en förståelse för.³⁹ Att analysera subjektspositioner innebär vidare enligt Boreus att undersöka vilka människor som är tänkta att kunna känna igen sig i texten, samt vilka människor som känner identifikation med vad som står i texten. Här rör det sig om en föreställning om att den som mottar texten delar dess synsätt och uppfattning om världen.⁴⁰ Undersökning av utestängningsprocedurer betyder vidare att man analyserar vad som blir avvikande i texten och vad som inte ges legitimitet att vara med i texten. Att analysera vilka och vad som görs avvikande ger en även möjlighet att därmed se vilka som innehar makten för att bestämma och beskriva världen och samhället.⁴¹

Vid analys av materialet har jag gått tillväga på följande sätt: Jag gjorde utdrag från materialet vilka behandlade genus, sexualitet eller djurens levnadssätt. Sedan tittade jag närmare på utdragen (materialet) var för sig. I dessa har jag ämnat identifiera förgivettaganden (vad som underförstås i texten), subjektspositioner (att undersöka vilka människor som är tänkta att kunna känna igen sig i texten) och utestängningsprocedurer (vad som blir avvikande i texten). Detta har jag gjort med hjälp av mitt teoretiska ramverk och tidigare forskning.

Ett av de etiska överväganden vad gäller denna studie, som både avser mitt metodologiska tillvägagångssätt vid insamling av material och vid analys av mitt material, är min situation. Min analys blir situerad utifrån den jag är och präglas därmed av mina värderingar,

³⁸ Boréus, Kristina (2015a). ”Texter i vardag och samhälle”. I G. Ahrne & P. Svensson (red.) Handbok i kvalitativa metoder. Malmö: Liber. s. 164.

³⁹ Ibid

⁴⁰ Ibid s. 166

⁴¹ Ibid s.164.

erfarenheter samt privilegier och icke-privilegier. Den kommer också formas av mitt teoretiska ramverk samt mitt metodologiska tillvägagångssätt. Detta är av hög relevans att belysa, men också att poängtera att detta inte kommer att göra min studie mindre trovärdig, snarare tvärtom. Genom att medvetandegöra min situation ges min studie mer trovärdighet, än om jag hävdar den vara objektiv.⁴² Detta etiska övervägande är gjort utifrån Donna Haraway och det hon redogör för i "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective". I denna artikel visar hon hur den enda objektiva kunskap vi kan nå grundas i partiska perspektiv. Med detta menar hon att vi görs ansvariga för det vi lär oss.⁴³

Analys

I detta avsnitt kommer jag att utföra en diskursanalys på mitt material där jag kommer att analysera vad som underförstås/förgivettages, subjekspositioner samt utestängningsprocedurer i mitt material. Det kommer jag göra utifrån mitt teoretiska ramverk och med hjälp av tidigare forskning. Jag kommer att disponera analysen i tematisering efter empiri. Detta kommer jag att göra utifrån utdrag från de guidade turerna och informationsskyltarna.⁴⁴ Vid varje utdrag beskriver jag vad för typ av material det är jag analyserar. Ur de guidade turerna och informationsskyltarna har jag valt att analysera utdrag vilka på något sätt behandlar genus, sexualitet eller djurens levnadssätt i och med mitt syfte med studien samt utifrån de frågeställningar jag arbetar med. Därefter kommer jag att granska det jag redogjort för i anknytning till mitt valda teoretiska ramverk och tidigare forskning. Vidare kommer jag att tolka min analys utifrån vad jag funnit.

Guidad tur 1

Jag står i en halvcirkel tillsammans med andra åskådare riktade mot de två djurvårdare som håller i den guidade turen. Det ligger ett tjockt rep framför oss som publik i form av en

⁴² Haraway 1988, s. 582.

⁴³ Ibid s. 583.

⁴⁴ Jag vill poängtera att det alltså finns mer information om djuren på informationsskyltarna än de utdrag som kommer att analyseras. Denna har jag valt att ej ta med vid analys då den inte behandlar genus, sexualitet eller djurens levnadssätt.

markering för var vi ska stå. Djurvårdarna står i cirkeln. En av djurvårdarna beskriver hur en majsorm utvecklas i storlek under dess livslopp.

På två år, så hinner de växa och bli så här stora (visar med armarna). När de är vuxna ormar, då är de väldigt långa, de kan bli nästan en och en halv meter, det är kanske hit upp på mig ungefär (visar med handen på kroppen). Så stora kan de bli när de blir stora. Så stor är nästan Majsans pappa som bor här på ett annat ställe [...]. Och majsormar är ganska spännande. Tror ni det finns några såna här i Sverige? Ute i skogen?

Det här utdraget handlar om att växa upp, att vara liten och att bli stor. Då djurvårdaren berättar att Majsans pappa bor på ett annat ställe kan det även tyckas handla om att inte bo tillsammans med sin pappa.

I detta citat går det att utifrån vad som benämns vara “Majsans pappa”, se hur detta är baserat på mänskliga sociala föreställningar om en pappa-roll. Ganetz har redogjort för hur antropomorfism i naturfilmer används för att ge tittarna något de kan identifiera sig med och därmed skapa en förståelse för vad som händer i filmen, hur djur uppträder och gör. Detta görs även här, speciellt då ett djur här tillskrivs vara “pappa” till ett annat djur. Som Ganetz visar benämner man djur i termer från den mänskliga världen på grund av att människor ska förstå vad exempelvis två djur har för relation med ett mindre djur, även fast “mamma” och “pappa” inte är något som djur praktiserar. Även om denna forskning av Ganetz handlar om naturfilmer och populärvetenskapliga diskurser om natur, så syftar de guidade turerna likt naturfilmer att visa och berätta om djur. Därför går det att se hur detta utdrag likt de naturfilmer Ganetz studerat ämnar ge människor en förståelse för djur och natur. Detta görs genom att redogöra för människors beteende och levnadssätt med hänvisning till hur djur lever och beter sig. Att benämna ett djur som ett annat djurs “pappa” går även att utifrån Butlers performativitetsteori se som en performativt språklig handling vilken är genuskodad. Det här går att se genom att djuren kontinuerligt tillskrivs mänskliga egenskaper eller levnadssätt och där roller som föräldrar och barn iscensätts.

Guidad tur 2

Jag står, likt den tidigare guidade turen, i en halvcirkel tillsammans med andra åskådare riktad mot den djurvårdare som presenterar djuren. Denna gång är jag med och observerar den guidade turen om knobbsälar. Jag står tillsammans med resterande åskådare bakom ett

staket av metall som gränsar direkt i anslutning till den bassäng knubbsälarna lever i. Djurvårdaren som håller i den guidade turen står på en upphöjning av sten, i samma höjd som oss, i poolen. Hen slänger ned fisk till sälarna medan hen pratar.

Ja, det här är då våra tre knubbsälarna. Vi har Nicke - hane, och Juni - hona, och Sälma - hona. Och Nicke och Juni är båda två fullvuxna sälarna och Sälma är bara två år gammal så hon behöver två år till på sig för att verkligen bli fullvuxen.

Detta utdrag är en presentation av de tre knubbsälarna som bor på djurparken. Även här handlar det om att vara vuxen och hur gammal en knubbsäl behöver vara för att ses som fullvuxen.

Det går utifrån detta citat att tydligt bekräfta Butlers tes om att människor endast blir till människor när de tillskrivs och följer genusnormerna. I detta fall är det inte människor det handlar om, utan djur. Likt människan så blir det ur detta citat tydligt att djuren blir just djurblevande med hjälp av förmänskligande tillskrivelser av genus. Detta verkar utifrån samtliga citat gälla även djur. I ovanstående citat verkar det vara givet att vid presentation av djuren, sälarna, också presentera deras kön och namn, vilka samtliga är genuskodade. Att nämna djurens kön, eller att i text benämna dem som hane eller hona, förekommer i alla citat. Enda undantaget är texten om brunrättan, där man istället har skrivit om dem i grupp. Alltså har det i texten om brunrättan inte varit nödvändigt att använda pronomen. Sammanfattningsvis förekommer könande av djur i alla citat där man behöver skriva eller prata om individer. Att djuren kommer till liv i och med att de talas om i genuskodade termer möjliggör en tolkning av att se att genus görs performativt i och med upprepade språkliga handlingar.

Råttfamiljer - informationsskylt

Nedan följer ett citat från en annan av dessa skyltar utanför en inhägnad med brunrättor.

Trivsamt familjeliv

Rättor som är släkt lever tillsammans. De putsar varandra och försvarar varandra mot andra rättor, som inte hör till familjen.

Denna skylt vill lära oss om hur rättors familjeliv ser ut och hur de rör om varandra.

Då denna beskrivning om brunråttor är tillgänglig på den här delen av djurparken som är ett format tänkt för barn, går det att utifrån Pedersen se att det mänskliga barnet här ges möjlighet att skapa ett känslomässigt band till de djurungar som finns på djurparken. Det går med utgångspunkt i Pedersens forskning att se att barnet kan befästa och idealisera den normativa föreställningen om just familjen även här.⁴⁵ Däremot vet vi inte vilka råttor som ingår i "släkt" och "familjen". I meningen "De putsar varandra och försvarar varandra mot andra råttor, som inte hör till familjen." går det att se att familjen idealiseras/poängteras och görs i kontrast mot "de andra" som inte "hör till". Det går att se att detta ger tydligt sken av etnocentrism vilket innebär att man talar om andra kulturer i sin egna kulturs termer, som ofta görs för att få andra kulturer att framstå som sämre. Samtliga perspektiv distanserar sig från gruppen man talar om, och pratar om dem i termer som just "de andra".⁴⁶ Likt Butlers förståelse av den heterosexuella matrisen att "kvinna" och "man" görs till motsatser av varandra och tillskrivs specifika egenskaper vilka blir antingen "manliga" eller "kvinnliga". Hennes teori av att göra manligt och kvinnligt i motsats till varandra går att applicera på detta citat, även fast det inte handlar om kön. Här handlar det istället om att markera kontraster, inte mellan kön och genus, utan mellan olika grupper. Flera feministiska teoretiker menar att kontraster mellan grupper görs när konflikter uppstår. Vad gäller termen "försvarar" i utdraget går det att tyda på en konflikt eller en oenighet. Att försvara varandra mot andra råttor som inte hör till "familjen", går att tyda som ett sätt att betona en olikhet från den egna råttfamiljen.⁴⁷

I avsnittet om metod och material såg vi att subjektspositioner handlar om att pröva vilka människor det är som är tänkta att kunna känna igen sig i texten, samt vilka människor som känner identifikation med vad som står i texten. Utifrån det tolkar jag, från mitt material och mitt valda teoretiska ramverk, att det först och främst blir personer som kan svenska och i andra hand engelska som kan identifiera sig med texten. För att förstå vad berättelserna handlar om behöver det vara personer som kommit upp i den ålder då de förstår vad djur och vad familj är. För de guidade turerna behöver man inte kunna läsa, men för att kunna läsa på informationsskyltarna behöver man förstås vara läskunnig, eller ha någon som läser för en. De guidade turerna jag deltog på var på svenska. Det finns även guidade turer som görs på

⁴⁵ Pedersen 2011, s. 16.

⁴⁶ Gemzöe, Lena. 2015. *Feminism*. Bilda förlag. s. 154.

⁴⁷ Ibid. s.153.

engelska. På informationsskyltarna utanför inhägnaderna hos djuren finns informationen både på svenska och på engelska.

Höna - informationsskylt

På denna del av djurparken finns det flera inhägnader med djur att titta på. Utanför dessa inhägnader finns det skyltar som berättar om djuren. Nedan följer ett citat från en av dessa skyltar utanför en inhägnad med honor.

Ruva ägg

Oftast lägger en fågelmamma alla de ägg hon ska ha i boet. Sen börjar fågeln ruva äggen. Då kläcks alla äggen samtidigt. Hos vissa fåglar ruvar bara honan, hos en del arter hjälper båda till och hos andra ruvar bara hanen.

Här handlar det om omsorg av ägg och hur hanen och honan samarbetar kring den och hur det kan ske växelvis.

Även här går det att se antropomorfa föreställningar om djur. I detta fall benämner man en fågel som "fågelmamma" till äggen. "Fågelmamman" benämns också med pronomet "hon" som ofta är ett pronomen kopplat till femininitet och kvinnlighet. Meningen "Hos vissa fåglar ruvar bara honan, hos en del arter hjälper båda till och hos andra ruvar bara hanen" visar på en tvåkönsuppdelning, detta går att se utifrån att ordvalet "båda" syftar på två individer. Det går också att se att det är en hona och en hane som hjälps åt att ruva äggen. Det går här att identifiera flera genuskodade uttryck samt tillskrivelser av genus. Detta görs genom att kontinuerligt upprepa dessa språkliga handlingar vilka är genuskodade, och bidrar därmed till att skapa ett, i detta fall, binärt genussystem. Här går det att se att det råder en tydlig uppfattning om en binär tvåkönsnorm, vilken kan förstås utifrån Butlers resonemang om normer vilka bildar begripliga identiteter (i kontexten) genom mallen för samstämmiga genusnormer. Idén om att ett heterosexuellt begär som norm, utifrån en idé om en binär tvåkönsnorm, vilken den mänskliga världen betraktar vara "naturlig" bidrar till upprätthållande av mänskliga normer. Bland annat blir normer om maskulinitet och femininitet avgränsade, tydligt markerade och i kontrast till varandra. Detta visar också på idén om en normativ föreställning om kärnfamiljen som det naturligt givna.⁴⁸

⁴⁸ Ah-King 2012, s. 53.

Meningen “Hos vissa fåglar ruvar bara honan, hos en del arter hjälper båda till och hos andra ruvar bara hanen” är samtidigt ambivalent. Den gör i kontrast till ovanstående analys något annat med genusnormer och kulturella föreställningar. En av dessa genusnormer och kulturella föreställningar denna mening utmanar är exempelvis genusnormen och den kulturella föreställningen om jämställdhet i “hemmet” (hos ett heterosexuellt par). Kvinnor i den mänskliga världen ägnar mer tid åt att arbeta i “hemmet” än männen. I den mänskliga världen innefattar arbete i “hemmet” omhändertagande av eventuella barn, vilket är det jag kommer att fokusera på. I och med detta är det alltså kvinnan som får ta det största ansvaret för barnen (vilket i relation till människans tolkning av djurvärlden i detta fall blir ägg) och i majoriteten av fall är hon den som spenderar mest tid med barnen i hemmet tills de blir stora nog att i mångt och mycket klara sig själva.⁴⁹ Det finns också feministiska teorier om att det är just moderskapet som håller kvar kvinnor i hemmet och att moderskapet är det som upprätthåller arbetsfördelningen i hemmet vilket i sin tur sätter stopp för kvinnor att utvecklas som individer utanför hemmet.⁵⁰ Det blir tydligt att detta citat utmanar en mänsklig idé om jämställdhet, i detta utdrag specifikt omsorg av barn. Detta utdrag går att tyda som ett exempel att inspireras av vad gäller just arbetsfördelningen i hemmet. Att kunna inspireras från djurvärlden på detta sätt.⁵¹ Särskilt då vissa feministiska teoretiker har menat och menar att kvinnor utvecklar vad som kallas för “modrande” egenskaper när det är kvinnan (honan) som är hemma med barnen (äggen). Detta utdrag skulle eventuellt kunna gå att använda som ett exempel på att män (hanar) likväl kan bedriva samma omsorgsarbete som än idag ofta tillskrivs kvinnan i “hemmet”.⁵²

Vanlig padda, lövgroda och sandödla - informationsskyltar

Nedan följer tre citat från tre separata skyltar utanför inhägnader med djuren vanlig padda, lövgroda och sandödla.

Vanlig padda

⁴⁹ Wahl, Anna. Holgersson, Charlotte, Höök, Pia. Linghag, Sophie. *Det ordnar sig: Teorier om organisation och kön*. Andra upplagan. Studentlitteratur 2011.s.102

⁵⁰ de los Reyes, Paulina. Eduards, Maud. Sundevall, Fia (red.). 2013. Internationella relationer – könskritiska perspektiv. Stockholm. s.17.

⁵¹ Gemzöe 2015, s. 105.

⁵² Ibid. s. 99.

Hanar med djupaste basrösten får para sig mest. De sprutar ut sina spermier över honornas ägg. Honan fäster långa äggsnören på vattenväxterna.

Lövgroda

Hanarna blåser upp sina strupar som ballonger och spelar för att locka till sig honor. Honorna lägger grodrom i dammen.

Sandödl

Sandödlorna parar sig på våren. Då tävlar hanarna om att hitta de soligaste platserna där det finns flest honor att uppvakta. Under parningsperioden blir hanarna vackert gröna. Honorna är nämligen kräsna av sig och letar efter de största och grönaste hanarna att para sig med.

Dessa citat handlar alla om hur diverse tre djurarter går tillväga när det är dags för parning. Samtliga skyltar beskriver alltså hur djurens reproduktiva beteende ser ut.

Ah-King och Ganetz har visat att människans föreställning om maskulinitet och män som överordnade femininitet och kvinnor har präglat vetenskapliga texter om hur djur, hanar respektive honor, beter sig.⁵³ Detta går att se i samtliga citat avseende vanlig padda, lövgroda och sandödl. Mänskliga normer om män som aktiva, framåt, drivande och ledande samt mänskliga normer om kvinnor som loja och passiva, går båda att tyda ur texterna. Samtliga texter börjar alltid med att beskriva vad hanen gör för att få para sig. Hanen är också den som beskrivs vara aktiv i parningsprocessen och som får den att ske. Till exempel så syns detta i denna mening om lövgrodan: "Hanarna blåser upp sina strupar som ballonger och spelar för att locka till sig honor." Detta visar på en aktiv handling hos hanen och texten nämner inte att honan gör någonting för att para sig, förutom att placera äggen i en damm, men först när parningen är klar. Sandödlans hanar beskrivs "tävla" om att hitta den bästa solplatsen för att locka till sig honor vilket också visar på en aktiv handling. Å andra sidan beskrivs sandödlans honor leta efter de största och grönaste hanarna att para sig med, vilket också tyder på ett aktivt beteende hos honan. På informationsskylten om den vanliga paddan står det att det är hanar med den djupaste basrösten som får para sig mest. Detta tyder visserligen inte nödvändigtvis på ett aktivt beteende vad gäller parningsprocessen, men meningen är ändå formulerad på så sätt att den är beroende av hanens basröst vilken får parningen att ske, då honornas aktivitet inte nämns.

⁵³ Ganetz, 2012 och Ah-King 2011

Det går också utifrån dessa citat med hjälp av queerteori se att det finns en föreställning om en binär tvåkönsuppdelning. Det går att göra i och med att texterna genomgående talar om en "hona" och en "hane" i motsats till varandra, men som ändå förenas i ett heterosexuellt begär (men snarare ett reproduktivt begär i djurvärlden).

Begäret i texterna ser jag bland annat i texten om lövgrodan. Utifrån berättelsen om att hanar ämnar "locka" till sig honor för att para sig med, går det med hjälp av Butlers förståelse av den heterosexuella matrisen att se hanen och honan förenas i ett heterosexuellt/reproduktivt begär. I texten om sandödlan ser vi hur hanen och honan kommer att förenas i begäret utifrån berättelsen om att hanar tävlar med varandra för att "uppvakta" honor. Vi ser det även genom att texten berättar att honorna är kräsna av sig och letar efter "de största och grönaste" hanarna att para sig med. Det går tydligt att i dessa citat bekräfta att det dels verkar finnas en förståelse om att det endast existerar två stabila kön, och att denna föreställning kommer från de normer som bildar begripliga (genus)identiteter. Det är kontinuerligt uppdelade berättelser om hanar respektive honor (vilket går att koppla till uppdelningen av män respektive kvinnor i den mänskliga världen), och utifrån analysen ovan är dessa berättade utifrån normativa föreställningar om maskulinitet och femininitet. Det heterosexuella begäret som norm, i den mänskliga världen, är även normen i berättelserna om paddan, lövgrodan och sandödlan. Detta blir möjligt att urskilja då det är det enda sexuella begäret som syns. Här blir också föreställningar om vad som är maskulinitet och femininitet avgränsade och tydligt markerade och i kontrast till varandra, likt hur Butler förstår och analyserar den heterosexuella matrisen. Detta visar i sin tur utestänga de andra identiteter som saknar ett "begripligt" genus, och blir likt Butlers formulering, förstådda som annorlundaheter med "utvecklingsfel" och "logiska omöjligheter".⁵⁴ Dels sker detta i form av frånvaro av djur som avviker från dessa beteenden, men som på grund av konventionen⁵⁵ blir giltigt även för människan och dennes syn på genus.

Visserligen skulle det gå att argumentera för att denna djurpark, andra liknande verksamheter och läroböcket etc, varken menar eller säger att andra beteenden hos djur inte finns, är utvecklingsfel eller logiska omöjligheter. Det är just frånvaron av dessa, vilket bland annat

⁵⁴ Butler 2007, s. 69.

⁵⁵ Se Ganetz förklaring och förståelse för konventionen under tidigare forskning s. 9

Ah-King argumenterar för⁵⁶, som gör andra beteenden eller en annorlunda fysik illegitim. Denna frånvaro bekräftar också vad Ganetz sett,⁵⁷ att det endast är den parningsform av en hane tillsammans med en hona som får synas och som får utrymme vilket i sin tur blir det naturliga. Allt som alltså avviker från denna ordning blir det onaturliga just i och med dess frånvaro.

På informationsskylten om sandödlan går det samtidigt att se att de beskrivande termerna "största och grönaste hanarna" förstärker och bekräftar normer om män och maskulinitet. Det skulle eventuellt gå att formulera meningen om sandödlan som att honor letar efter de mest maskulina hanarna.

Informationsskyltarna om lövgrodan och sandödlan tyder också på en diskurs om manlighet och maskulinitet. I den mänskliga världen finns en föreställning om vad som anses vara maskulint. Oavsett hur föreställningen om vad den ideala maskuliniteten ser ut, så har det ändå alltid funnits maskulinitetsnormer vilka varit och är egenskaper och attribut hos män som anses göra en man fullkomlig. Män i den mänskliga världen strävar generellt efter att nå dessa egenskaper och attribut. Dels på grund av att de genererar högre status i samhället, men också på grund av att kvinnor ofta finner dessa egenskaper och attribut vara de mest åtråvärda och attraktiva.⁵⁸ På informationsskyltarna om lövgrodan och sandödlan går det tydligt att se hur texterna är präglade av mänskliga föreställningar om maskulinitet och femininitet. Det blir speciellt tydligt i följande citat om sandödlan:

Då tävlar hanarna om att hitta de soligaste platserna där det finns flest honor att uppvakta. Under parningsperioden blir hanarna vackert gröna. Honorna är nämligen kräsna av sig och letar efter de största och grönaste hanarna att para sig med.

Att hanarna under parningsperioden "blir vackert gröna" kan till exempel liknas vid att män gör sig i ordning för att gå på dejt. Det är ofta ett sammanhang (vilket kan liknas vid "en period" i förhållande till informationsskylten) då människor vill visa sitt bästa jag och framstå som attraktiva. Bland annat då bilden av en dejt ofta genererar tankar om eventuell intimitet och närhet (vilket kan liknas vid "tankar" om reproduktion hos djuren). Det går alltså att likna

⁵⁶ Ah-King 2011

⁵⁷ Ganetz 2012

⁵⁸ Fagerström, Linda och Nilson, Maria. *Genus, medier och masskultur*. 2008. Gleerups: Malmö.

djurens parningsperiod vid en mänsklig dejt. Berättelsen säger även att honor letar efter de hanar som är störst och grönast. Detta går att likna vid maskulinitetsnormer i den mänskliga världen. Speciellt avseende föreställningen om att kvinnor finner vissa typer av egenskaper och attribut hos män mer attraktiva än andra. Informationsskylten om sandödlan visar på liknande strukturer, vilket till exempel går att utläsa i formuleringen “honorna är nämligen kräsna av sig”.

På informationsskylten om lövgrodan såg vi följande formulering: “Hanarna blåser upp sina strupar som ballonger och spelar för att locka till sig honor.”. Detta citat går också att likna vid mänskliga föreställningar om maskulinitet. Någonting i berättelsen säger att hanarna behöver göra någonting för att locka till sig honor. Det skulle kunna gå att förstå det som att hanarna alltså behöver ta till vissa “knep” för att honorna ska bli intresserade och “lockas” dit. Dessa knep går att likna vid beteenden hos män i den mänskliga världen. Då den ideala manligheten i den mänskliga världen genererar högre status finns det otaliga “knep” att ta till. Exempelvis att som man göra några armhävningar innan överkroppen ska visas utan kläder i syfte att synliggöra venerna i musklerna på armarna, då muskler varit ett maskulinitetsideal som varit med länge. Jag valde detta exempel då detta “upp-pumpande” av musklerna hos män i den mänskliga världen skulle kunna gå att likna vid att lövgrodan blåser upp sina strupar när det är dags att locka till sig honor.

På informationsskylten om paddan såg vi följande formulering: “Hanar med djupaste basrösten får para sig mest.” Även detta citat går att tyda grundar sig i en diskurs om maskulinitet. I berättelsen ser vi att det finns vissa egenskaper eller attribut som är mer åtråvärda än andra, vilket i denna berättelse till exempel visar på är den djupa basrösten hos hanpaddor. På informationsskylten om paddan såg vi även följande formulering om hanarna: “De sprutar ut sina spermier över honornas ägg.” I detta citat går det att se flera saker. För det första går det att tyda hanarnas sprutande av spermier som ett aktivt handlande, medans honans roll i denna del av parningsprocessen är frånvarande. Istället är det hennes ägg som hanarna sprutar sina spermier över. Efter att hanen sprutat sina spermier över äggen nämns honan återigen i texten i formuleringen som följer: “Honan fäster långa äggsnören på vattenväxterna.” Detta kan däremot tolkas som en aktiv handling från honan. Men det går att utifrån texten tyda att det rör sig om en diskurs om heterosexuellt samlag och pornografi. I pornografi är kvinnan i mycket hög utsträckning objektifierad och avhumaniseras ofta. Filmerna är ofta filmade från mannens perspektiv och en manlig blick. Mannen porträtteras

maskulin och aktivt seende, och kvinnan som feminin och tillgänglig för att bli betraktad av mannen. Kvinnan blir i och med denna betraktelseposition i sådana här typer av filmer porträtterad som någonting sexuellt åtråvärd.⁵⁹

I den mänskliga världen har vi kommit att exponeras för sex och sexualitet i princip varje dag då anspelning på sex figurerar runt omkring oss i form av bilder, reklam, film etc. Dessa sexuella representationer som människan omringas av är representationer av föreställningar om femininitet respektive maskulinitet.⁶⁰ I pornografi skildras kvinnor vara sexuellt passiva och konstant tillgängliga för sex, medan män skildras vara sexuellt dominanta och aktiva.⁶¹ Flera gånger avslutas dessa typer av filmer med att den manliga parten får orgasm och sprutar antingen över, eller i, den kvinnliga parten. I det rådande patriarkala samhälle menar många feminister att sexualiteten fungerar som ett utlopp och upprätthållande för män som överordnade kvinnor. I och med detta, ser jag att sprutandet över just "Honornas ägg", går att tolka som en passivitet och frånvaro hos honan. Det går att se i och med att det endast är honans ägg som blir närvarande under parningsprocessen, då det är den enda del av honan som nämns i berättelsen. Honan själv är under parningen frånvarande, vilket går att tolka som en passivitet. Däremot blir hon aktiv igen när hanen sprutat klart, då hon fäster äggstörena på vattenväxterna.

Forskning har visat att konsumtion av pornografi där kvinnor porträtteras njuta av att vara passiva normaliserar föreställningen om att kvinnor alltid ska vara sexuellt tillgängliga för män. Den pornografi som visar att kvinnor njuter av att bli dominerade och förolämpade av män normaliserar istället mäns våld mot kvinnor. Bilden av kvinnor som passiva och sexuellt tillgängliga indoktrineras i kvinnor likväl som manlig dominans i sexuella sammanhang indoktrineras hos män och anses vara normalt.⁶² Detta skulle kunna gå att likna vid konsumtion av information om djur som behandlar genus och sexualitet, till exempel på djurparker. Detta tolkar jag går att se som något än mer problematiskt på ett sätt. Att konsumera information om djur och natur vilken berör genus och sexualitet ser jag går att tyda på stor fara, i och med den etablerade föreställningen om djurs levnadssätt som det naturliga. Människan vet ju att pornografi är fiktivt - som visserligen många feminister menar

⁵⁹ Hirdman, Anja. Tilltalade bilder: Genus, sexualitet och publiksyn i Veckorevyn och Fib aktuellt. Diss., Stockholms universitet. 2001. Atlas: Stockholm. s.53.

⁶⁰ Nigård, Pernilla. *Pornografi och sexuell exponering bland unga män och kvinnor*. Lic.-avh., Malmö Högskola. 2012. s. 70,71.

⁶¹ Gemzöe 2015, s. 99,100.

⁶² Ibid. s.100.

är en spegling av verkligheten, vilket jag håller med om. Samtidigt vet vi ändå att pornografiska filmer är iscensatta och att det är ett typ av rollspel. Det är just filmer om sex man tittar på, även om det går att förstå att sex kan gå till på det sätt det gör i filmerna, så är det fortfarande en film. Det finns ändå en medvetenhet om att det finns en verklighet där sex alltså inte går till så som en pornografisk film visar. Bland annat på grund av den kritiska debatten gentemot pornografi vilket uppmärksammar det oerhört problematiska med den, även fast människor givetvis blir påverkade trots en medvetenhet. Min poäng är att detta inte medvetandegörs när vi läser om djur och natur. Baserat på tidigare forskning så är den allmängiltiga förståelsen för djur och natur inte att den naturvetenskapliga fakta som presenteras är fiktiv, iscensatt eller ens berättad på ett speciellt sätt. Istället råder en allmängiltig förståelse om att denna fakta är den naturliga och att det är "sanning" som presenteras. Så när "honor" på dessa skyltar beskrivs eller går att tolka som passiva och alltid tillgängliga för "hanar", och när hanar beskrivs eller tolka som aktiv och dominant, är det väl ännu mer så att det uppfattas som normalt? Då det är just denna typ av forskning människan ser på som riktig, objektiv och "ren".

I texterna ovan går det att tyda att dessa berättelser kan komma att bidra till upprätthållande av ett patriarkalt och heteronormativt samhälle. Att patriarkala och heteronormativa föreställningar inte bara ges sken av i pornografi utan också i berättelser om djur och natur går tydligt att härleda till att dessa texter om djuren är tydligt präglade av människans föreställningar om genus och sexualitet.

Resultat

Mitt syfte med denna undersökning var att undersöka på vilka sätt kulturella föreställningar och normer kring genus och sexualitet formar och formas av diskurser om djur och natur. Två av mina frågeställningar var att undersöka en svensk djurpark som berättar om djurens levnadssätt och hur hanar respektive honor framställs i berättelserna. Flera saker har visat sig i analysen, till exempel har det framkommit att hanar förklaras genom mänskliga föreställningar om maskulinitet och honor i relation till femininitet. Hanar har i berättelserna framställts som aktiva och handlingskraftiga medan honor i de flesta fall framställs som passiva och loja. När djurparken ämnar förklara hur djur parar sig har det i analysen framkommit tydliga spår av mänskliga föreställningar om genusnormer vid sex (parning för djur). Det har vi till exempel dels sett genom att berättelserna börjar med att beskriva hur

hanarna går till väga när det är dags för parning, och i vissa fall hur hanen går tillväga i processen. Honan nämns däremot inte alls under parningen. Istället nämns hon efter själva “akten”, men aldrig i den.

I den tredje frågeställningen ville jag undersöka på vilka sätt berättelser om djur på en svensk djurpark bekräftar eller utmanar mänskliga normer om genus och sexualitet. I analysen har det framkommit att materialet många gånger kom att bekräfta mänskliga normer avseende genus och sexualitet. Det gick bland annat att se i hur hanar och honor beskrivits i mänskliga föreställningar kring maskulinitet och femininitet. I berättelserna förekom ofta en binär tvåkönsuppdelning och vid reproduktiva beteenden var det alltid begäret av det motsatta könet som det berättades om. I och med att andra sexuella praktiker eller andra i den mänskliga världen icke-normativa företeelser aldrig nämns i berättelserna så kan det komma att upprätthålla normer i den mänskliga världen. Detta på grund av att det som tidigare nämnt finns en mänsklig föreställning om att djurens levnadssätt också är det “naturliga” levnadssättet. Berättelserna kom även i vissa fall att utmana normer i den mänskliga världen, särskilt i berättelsen om hönor. Där gick det att tyda en diskurs vad gäller omsorg av barn vilket gick att koppla till diskursen om jämställdhet i “hemmet” i den mänskliga världen. I den mänskliga världen finns det som tidigare nämnt en normativ föreställning om att kvinnan är den part i ett heterosexuellt samboskap som arbetar mest i hemmet. Denna berättelse utmanade denna diskurs i och med att den beskrev hur det i vissa fall endast var hanen (pappan) som stannade i boet (hemmet) med äggen (barnen), och inte alltid honan (mamman). Inte bara har berättelserna om djuren bekräftat och utmanat normer om genus och sexualitet i den mänskliga världen, det har även gått att se att djurs beteende skrivs om i främlingsfientlig anda. Detta såg vi i berättelsen om råttfamiljen där man skrivit att råttor skyddar varandra gentemot de råttor som inte “hör till”. Detta gick att tyda kunna handla om etnocentrism vilket i den mänskliga världen betyder att man påvisar kontraster hos andra människor vid exempelvis konflikter. Dessa brukar talas om i termer av “de andra”, vilket kan liknas vid denna beskrivningen “inte hör till”.

Genom att använda genus och queerteori som teoretisk utgångspunkt har det blivit tydligt att de guidade turerna och informationsskyltarna på den aktuella djurparken är präglade av mänskliga föreställningar avseende både genus och sexualitet, men att de också kommit att visa på andra saker. Med hjälp av Butlers förståelse av den heterosexuella matrisen har jag tydligt sett hur kön, genus och begär också existerar i berättelser om djur. Med utgångspunkt

i Butlers performativitetsteori har jag fått ett verktyg till att se hur och varför dessa berättelser skapas. Performativitetsteorin har också bidragit till att det gått att se hur berättelserna både kan komma att upprätthålla mänskliga samhällsnormer, men också hur berättelser om djur kan komma att utmana mänskliga normer om genus och sexualitet. Med hjälp av den tidigare forskning som redogjorts för, har jag funnit många ingångar till materialet och sett både likheter och skillnader.

Slutdiskussion

I studien har det alltså gått att se hur berättelser om djur på djurparken formas av mänskliga föreställningar. I mitt material har det särskilt gått att urskilja att mänskliga normer om genus och sexualitet har kommit att forma en stor del av materialet. Detta har bland annat gått att urskilja vid beskrivningar om djuren vilka varit snarlika föreställningar om maskulinitet respektive femininitet i den mänskliga världen. Hanar har beskrivits som aktiva vid parning och hona har gått att tolka som passiva. Denna “heterosexuella” parningsprocess är den enda formen som tagit plats i berättelserna om djur, trots att forskare har kunskap om den mycket stora mångfald av sexuellt beteende som djur praktiserar. I min studie så har det ännu en gång gått att bekräfta att man ändå väljer att prata och informera om sexuell interaktion mellan hanar och honor. Precis som Ah-King redogjort för, så kommer vad den mänskliga världen betraktar vara normbrytande beteenden alltid förekomma i djurvärlden. Att man ändå väljer att berätta om det den mänskliga världen istället betraktar vara normativt, normalt och “naturligt”, vilka är de “heterosexuella” beteenden hos djur blir bekräftat det Ah-King menar blir paradoxalt. Att se djur och natur som “det naturliga”, men samtidigt tala om dem präglade av människans kulturella föreställningar, har ju givit människan medel att argumentera för att rådande samhällsstrukturer är de “naturliga” strukturerna.⁶³ Likt feministiska forskare argumenterar, att om människan inkluderar berättelser om vad man i den mänskliga världen anser vara icke-normativa företeelser, så kan kanske dessa icke-normativa berättelser om djur hjälpa oss på traven mot ett samhälle utan marginalisering av förtryckta grupper?

⁶³ Haraway 2008, s. 28.

Under studiens gång har jag kommit att fundera kring huruvida djur i bur skulle kunna ses som en metafor för hur den mänskliga världen utövar förtryck. Kanske till och med ett sätt för människan att kontrollera normer som exempelvis heterosexualitet, binäritet, kvinnligt och manligt. Genom att hänvisa till djurs beteende som det naturliga, ser jag att människan genom vår kommunikativa förmåga att prata om djuren och dess beteende kan verka för upprätthållande av samhällsnormer, men även genom att *visa* djuren i kontrollerade former. Människan är ju även flitig på att ha husdjur. I dessa fall betraktas människan vara djurets "ägare". Jag ser att människans användande av djur på det här sättet också går att applicera som metafor för att förstå samhällsnormer. Till exempel skulle detta "ägande" av djur möjligtvis kunna fungera som en metafor för hur "förtryckare äger" förtrycket gentemot marginaliserade grupper. Djur som sitter i bur kan fungera som en metafor för människor vilka lever ett mycket begränsat liv i och med rådande samhällsstrukturer. De djur som inte sitter i bur blir möjliga att betrakta som "fria", men i det utrymme det har att röra sig i. Samtidigt är de inte fria då de inte kan gå eller göra precis vad som helst på grund av exempelvis låsta dörrar eller människohänder som puttar bort husdjuret från möbler de är rädda om. Liket en hbtq-person eller en rasifierad person som kan leva sitt liv i världen, men alltid tvingas förhålla sig till samhällsnormer vilka ger marginaliserade grupper begränsat handlingsutrymme.

Kanske är den uppfattning människan har om vad som är naturligt och hur den använder djur och dess naturlighet ett sätt att rättfärdiga alla samhällsnormer, eller åtminstone en del av dem.

I inledningen började jag med att redogöra för Haraways banbrytande forskning där argumenterar för att människans föreställning om att djurens levnadssätt liknar människans, ger människan medel att argumentera för att de samhällsstrukturer som råder är de naturliga. Under studiens gång har jag bekräftat vad många feministiska forskare kommit fram till i sin forskning. Att berättelser om djur och natur är högst präglade av mänskliga föreställningar om bland annat genus och sexualitet. Jag vill tro att denna typ av forskning kan komma att bidra till massiv förändring om den ges möjlighet att integreras i människans sätt att tänka. Eftersom att denna föreställning en gång kommit att indoktrineras i människans tankesätt, vill jag påstå att den också kan komma att bytas ut.

Källförteckning

Elektroniska källor

Nationalencyklopedin. "Homologi".

[https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/homologi-\(inom-biologin\)](https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/homologi-(inom-biologin)).

[Hämtad 2019-04-22]

Tidningen QX. "Carola talar ut om homosexualitet". Öhrman, Anders. Publicerad 2001-12-19. <https://www.qx.se/nyheter/1601/carola-talar-ut-om-homosexualitet/>. [Hämtad 2019-04-22]

Youtube. "Måns Zelmerlöw: homosexualitet är en avvikelse. Aftonbladet TV. Publicerad 2014-03-22. "https://www.youtube.com/watch?v=YcHdSJtCWKQ. [Hämtad 2019-04-22].

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny. *Vad är queer?*. Andra upplagan. Natur & Kultur. 2016.

Ah-King, Malin. 2011. Biologins paradox: föränderliga kön och rigida normer. *Lambda Nordica* 4: 26–52.

Ah-King, Malin. 2012. *Genusperspektiv på biologi*. Sverige. Högskoleverket.

Ah-King, Malin. 2009a. Toy story – en vetenskaplig kritik av forskning om apors leksakspreferenser. *Tidskrift för genusvetenskap*, 2–3.

Aspers, Patrik (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden. 2. [uppdaterade och utökade] uppl.* Malmö: Liber.

Bagemihl, Bruce 1999. *Biological Exuberance: Animal Homosexuality and Natural Diversity.* London: Profile Books.

Butler, Judith. 2007. *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion.* Översättning Almqvist, Suzanne. Göteborg: Daidalos.

de los Reyes, Paulina. Eduards, Maud. Sundevall, Fia (red.). 2013. *Internationella relationer – könskritiska perspektiv.* Stockholm. s.17

Desmond, Jane C. 1999. *Staging tourism: bodies on display from Waikiki to Sea World.* Chicago & London.

Fagerström, Linda och Nilson, Maria. *Genus, medier och masskultur.* 2008. Gleerups: Malmö.

Ganetz, Hillevi, 2004. Skogens konung och djurens konung i TV. Natur, kultur och genus i naturfilm. *Nordicom Information* 26(1–2): 3–16.

Ganetz, Hillevi. 2012. *Naturlikt: människor djur och växter i SVT:s naturmagasin.* Gidlunds förlag. s. 10, 69,71

Gemzöe, Lena. 2015. *Feminism.* Bilda förlag. s. 82, 83, 84, 85, 86

Haraway, Donna. 2008 *Apor, cyborger och kvinnor: att återuppfinna naturen.* Översättning av Wiberg, Måns. Stockholm/Stehag: Östling Bokförlag Symposion.

Haraway Donna J. 1988. *Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspectives,* *Feminist Studies* 14 (3): 575–599.

Hirdman, Anja. *Tilltalande bilder: Genus, sexualitet och publiksyn i Veckorevyn och Fib* aktuellt. Diss., Stockholms universitet. 2001. Atlas: Stockholm. s.53.

Nigård, Pernilla. *Pornografi och sexuell exponering bland unga män och kvinnor*. Lic.-avh., Malmö Högskola. 2012. s. 70,71.

Pedersen, Helena. Queerforskning och djurstudier: kreativa korsbefruktningar. *Lambda Nordica*, 2011, Vol. 16, nr. 4, pp.13-25. s. 15

Wahl, Anna. Holgersson, Charlotte, Höök, Pia. Linghag, Sophie. *Det ordnar sig: Teorier om organisation och kön*. Andra upplagan. Studentlitteratur 2011.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.